

Psykopatfængslet i Horsens.

(Foreløbige erfaringer, belyst ved undersøgelse af 118 personer, der første gang afsøner psykopatfængsel)

Af ass. overlæge H. ALOIS WIDMER

I. INDLEDNING.

I den danske straffelov af 1930 tager § 17 sigte på den gruppe af personlighedsafvigende, som ikke i henhold til § 16 er utilregnelige på grund af sindssygdom og dermed ligestillet tilstand eller højere grad af åndssvaghed.¹⁾

Dømmes en person under anvendelse af straffelovens § 17, skal retten afgøre, om den pågældende kan anses egnet til påvirkning gennem straf. I alle tilfælde, hvor anvendelsen af § 17 kan komme i betragtning, har retten indhentet lægeerklæring, „mentalerklæring“, og næsten undtagelsesfrit har retslægerrådet udtalt sig til sagen. Disse lægelige udtalelser skal i henhold til rigsadvokatens spørgeskema af 1. maj 1935 angive, hvorvidt den undersøgte psyke placerer ham som personlighedsafvigende, og i bekræftende fald, efter hvilken straffelovsparagraf. Endvidere ønskes en bedømmelse med hensyn til egnetheden til påvirkning gennem straf, og et skøn om, hvilken reaktion der må anses hensigtsmæssig. Retten står frit overfor de afgivne lægelige udtalelser og træffer sin afgørelse ved sammenhold af disse med samtlige iøvrigt foreliggende omstændigheder, såsom kriminalitetens art og omfang og den pågældendes alder og hidtidige kriminelle forløb.

Findes straf uanvendelig, og det af hensyn til retssikkerheden findes fornødent, at der anvendes andre foranstaltninger, hjemler straffelovens § 70, stk. 1²⁾ bl. a. anbringelse i en særlig forvarings-

¹⁾ Straffelovens § 16: straffri er handlinger foretaget af personer, der er utilregnelige på grund af sindssygdom eller tilstande, der må ligestilles dermed, eller åndssvaghed i højere grad.

§ 17, stk. 1. Befandt gerningsmanden sig ved den straffbare handling foretaget i en ved mangelfuld udvikling, svækkelse eller forstyrrelse af sjælsevernerne, herunder sexual abnormitet, betinget varigere tilstand, der dog ikke er af den i § 16 angivne beskaffenhed, afgør retten efter indhentet lægeerklæring og samtlige iøvrigt foreliggende omstændigheder, om han kan anses til påvirkning gennem straf.

²⁾ § 70, stk. 1: Bliver en tiltalt frifundet for straf i henhold til § 16, eller findes straf i henhold til § 17 uanvendelig, men det af hensyn til retssikkerheden skønnes fornødent, at der anvendes andre foranstaltninger overfor ham, træffer retten bestemmelse derom. Kan sikkerhed ikke ventes opnået ved mindre indgribende forholdsregler, såsom sikkerhedsstillelse, anvisning af eller forbud imod ophold på et bestemt sted, pålæg af den i § 72 omhandlede art, beskikkelse af tilsyn eller umyndiggørelse, bliver den pågældende at anbringe i et sindssygehospital, en åndssvage- eller anden kur- eller plejeanstalt, en helbredelsesanstalt for drankere eller i en særlig forvaringsanstalt. Indenfor de af retten dragne grænser træffer øvrigheden de nærmere bestemmelser, som foranstaltningens udførelse måtte udkræve.

anstalt. Finder retten derimod, at den pågældende kan anses egnet til påvirkning gennem straf, kan den, ifølge § 17, stk. 2, bestemme, at frihedsstraf skal udstås i en for sådanne personer indrettet anstalt eller anstaltsafdeling.

Rent praktisk bliver der således, hvor der kan blive tale om internering indenfor fængselsvæsenets rammer, fortrinsvis tre muligheder:

1) Den pågældende findes som følge af sin personlighedsafvigelse uegnet til påvirkning gennem straf og dømmes af hensyn til retssikkerheden til *forvaring på ubestemt tid, „psykopat“-forvaring.*³⁾

2) Retten finder, at den pågældende uanset sin personlighedsafvigelse må anses egnet til påvirkning gennem straf: han idømmes derfor *straf efter retningslinier for „normale“.*

3) Retten finder, at den pågældende uanset sin personlighedsafvigelse må anses for egnet til påvirkning gennem straf, men at den idømte *tidsbestemte straf* skal afsones i *særfængsel, „psykopat“-fængsel.*

I den betænkning, som i 1931 blev afgivet vedrørende „Indretningen af særanstalter for visse psykisk abnorme personer“, regnede man, at særfængslet ville belægge de fleste pladser, særfængslet ca. 100, forvaringen ca. 80.⁴⁾

Betænkningens forslag realiseredes i 1935 ved opførelsen af psykopatanstalterne i Herstedvester, som indtil udgangen af 1955 rummede såvel forvaringen som særfængslet. Udviklingen havde gennem disse 20 år da formet sig således, at domstolene stadig sjældnere idømte psykopatfængsel, hvorfor psykopatfangerne efterhånden kun udgjorde en meget ringe del af de i Herstedvester indsatte.

I december 1955 overflyttedes psykopatfængslet til statsfængslet i Horsens, som i forvejen rummede sikkerhedsforvarede (ca. 20 personer) og, siden 1952, psykopatforvarede (ca. 200 personer). Af praktiske grunde kunne man ikke før den 15. december 1957 etablere psykopatfængslet som et særligt afsnit i statsfængslet, og først fra februar 1958, og endda til nu med stadige periodevise afbrydelser, har en af de psykiatriske speciallæger haft psykopatfængslet som sit særlige arbejdsområde.

Det daglige belæg har i de sidste 2 år svinget mellem 38 og 52 personer. Mens de indsatte i fritiden er samlet på særskilte afdelinger, er de i arbejdstiden for størstedelens vedkommende beskæftiget på værksteder i fællesskab med de forvarede, ligesom de på gårdture og ved arrangementer i samlingsalen ikke er ad-

³⁾ Der er her set bort fra, at årligt 2—3 personer ifølge § 17 jfr. § 70 idømmes anbringelse på statens helbredelsesanstalt for drankere, Fanø.

⁴⁾ Erik Kampmann: Særanstalter for psykopater. Nordisk tidsskrift for strafferet, 1932.

skilt fra disse. Psykopatfængslets reglement afviger i det daglige i alt væsentligt ikke fra psykopatforvarengens.

I tiden siden psykopatfængslets overflytning til Horsens har domstolene i større udstrækning end før idømt psykopatfængsel; ialt er fra den 1/12 1955 til den 31/12 1959 foretaget 215 indsættelser, et tal på størrelse med tallet for indsættelser i psykopatfængslet gennem de forudgående 15 år (1941—1955 incl. 214 indsættelser).

Uanset at antallet af psykopatfængselsafsonere i Horsens gennem de siden overflytningen forløbne fire år er for lille til at bære en egentlig statistisk undersøgelse, og at der endnu ikke foreligger betingelser for en opgørelse af det kriminelle recidiv, afgiver materialet tilstrækkeligt grundlag for at belyse:

- 1) hvilke personer, der er blevet idømt psykopatfængsel (kriminalitet og psyke)
- 2) de idømte sanktioners størrelse og de praktiske følger, selve retsapparatets forretningsgang har for afsoningen
- 3) behandlingen under opholdet
- 4) videreførelsen af behandlingen under tilsynsperioden.
I tilslutning hertil skal redegøres for
- 5) en foreløbig vurdering af psykopatfængslet, set fra behandlingsmæssigt synspunkt.

II. UNDERSØGELSE AF 118 PERSONER.

Under hensyn til den begrænsede tid og arbejdskraft, man har haft mulighed for at anvende til undersøgelsen, har man måttet afstå fra at bearbejde det samlede materiale; *som et adækvat udsnit er valgt de 118 personer, der inden for tidsrummet mellem den 1. februar 1958 og den 1. december 1959 under forløbet af deres førstegangsafsoning i psykopatfængslet har opholdt sig i anstalten.*

Af samme grunde har man først og fremmest søgt at belyse spørgsmålet: *Hvad er det for personer, psykopatfængslet har modtaget?*

Med andre ord: udfra de oplysninger, der kan udvindes af akter og erklæringer, er prøvet at belyse, hvorledes billedet af personerne og deres livsløb tegner sig *ved dommens afsigelse.*

Det righoldige materiale, som først er fremkommet under afsoningen, herunder de indsattes egne oplysninger og deres reaktioner på behandlingen, har det ikke været muligt at opgøre talmæssigt; om afsoningsforholdene, behandlingen under opholdet, den faktiske afsoningstid, den fulgte retningslinie for indstilling til prøveløsladelse, samt for behandlingen uden for anstalten, i tilsynsperioden, skal redegøres udfra de indtryk og de erfaringer, som fremgår ved den daglige beskæftigelse med forholdene.

For, mere plastisk end de efterfølgende talmæssige opgørelser formår, at give et indtryk af, hvilke mennesker og hvilke udviklingsforløb, man finder blandt psykopatfængselsafsonere, skal indledningsvis fra undersøgelsen anføres et par eksempler. I eksemplerne indgår forløbet af afsoningstiden og den hidtil forløbne del af den ambulante behandling under tilsyn. Oplysningerne om barndoms- og opvækstforholdene er således her baserede såvel på samtlige tilvejebragte oplysninger fra akter og erklæringer, som fra de undersøgte selv. I intet af de tilfælde, hvor der har været mulighed for at kontrollere undersøgtes egne oplysningers rigtighed, er der fundet uoverensstemmelser af væsentlig karakter.

Eksempel 1: Asmus Asmussen er en 26-årig arbejdsmand. Siden sit 18. år er han fire gange straffet for indbrudstyverier med længste straf 2½ år; denne gang fik han, ligeledes for tyverier, 10 måneders psykopatfængsel. Forinden dommen blev han beskrevet som velbegravet, overfladisk og ustadig, ret svær psykopat af viljesvag type, stærk selvusikker, letbevægelig og foretagsom, egocentrisk og forfængelig, men først og fremmest ustadig og overfladisk, kortsynet, veg og holdningsløs med spiritusmisbrug fra den tidlige ungdom. Udsigten til nye, ligeartede forbrydelser blev anset meget stor, og man anbefalede psykopatforvaring.

I psykopatfængslet tegnede sig under behandlingen et billede af Asmus Asmussens barndom og opvækst, som efter almindelig målestok må kaldes almindelig og normal: Opvokset i provinsby som ældst af 4 søskende i et jævnt håndværkermiljø hos forældrene, der begge levede og ikke blev skilt, med en far, der hverken var kriminel, asocial eller fortrukket og med en mor, der ikke havde udearbejde.

Bag kulisserne tegnede sig et andet billede: Moderen fortæller, at hun tre gange var separeret fra sin mand. Tre gange blev hjemmet opløst på grund af mandens utroskab og børnene delt imellem dem, og tre gange blev hjemmet „af hensyn til børnene“ genoprettet, men de evige hidsige skænderier og uordnede forhold fortsatte. Drengen kunne ikke opleve forældreparret som en tryghed. Han havde aldrig været glad for faderen, der var kølig og konventionel; moderen var så mærket af de gentagne ægteskabelige nederlag og den bestandige ufred, at hun var stærkt nervøst præget og uden noget følelsesmæssigt overskud til børnene. Asmussen var stærkt gået på af faderens utroskab; han reagerede ikke udad, men var i perioder plaget af stærkt generende hovedpine, mareridt og neglebidning.

I realskolen, hvor faderen havde anbragt ham, kunne han efterhånden ikke koncentrere sig om skolearbejdet, som de første år var gået så let, at han lå i toppen. Han blev efterhånden træt, fik kun g+ ved præliminæreksamen. Udenfor hjemmet var der ingen omgangsvanskeligheder; han kom godt ud af det med lærere og kammerater.

Efter eksamen blev han math for at få en radiouddannelse, som han stærkt ønskede.

Han var allerede som 16-årig begyndt at drikke, og i fuldskab reagerede han mod en overordnet autoritet og blev hældt ud. Siden barndommen havde han følt sig ensom, han havde aldrig oplevet en virkelig tilknytning til et andet menneske. Han havde haft adskillige mere eller mindre tilfældige seksuelle forbindelser uden anden kontakt end den erotiske. Siden det første arbejdsknæk lykkedes det ham ikke at få plan i sin arbejdsmæssige tilværelse. Han var udstyret med ikke ringe ambitioner og oplevede sig som en fiasko, der aldrig havde kunnet realisere sin uddannelsesplan. Rastløs forsøgte han arbejdsmandsarbejde såvel i by som på land, og i nogle perioder sejlede han. Han var højst et halvt år i samme miljø, forlod ofte en plads efter få dage. For at flygte fra sit sociale nederlag og sin ensomhedsfølelse var han efterhånden i perioder kommet ud i overdreven spiritusnydelse med påfølgende udpræget neurotisk betinget kriminalitet, uden mulighed for at bryde den onde cirkel. Efter prøveløsladelse i 1957 gjorde han et forsøg på at genoptage radiouddannelsen, men sprang fra, da han endelig blev bundet til en pige, der imidlertid ikke ville gifte sig med en sømand. Hun fik en betydning for ham, som han aldrig tidligere havde oplevet. Imidlertid provokerede han selv et brud, han „var så bange for at miste hende, at han måtte gøre det forbi“. I sin skuffelse og trods herover recidiverede han kriminelt efter sit sædvanlige mønster.

I psykopatfængslet virkede Asmussen i begyndelsen tiltagende depressiv og gav spontant udtryk for et øjensynligt ægte ønske om at drøfte sine problemer. Under individualbehandlingen i de følgende 9 måneder havde han ialt 15 psykoterapeutiske samtaler med psykologen. Det fremgik, at han var stærkt mindreværdsfyldt på grund af misforholdet mellem hans ambitioner og de sociale nederlag. Han kredsedede om forholdet til den pige, som havde været hans eneste følelsesmæssige oplevelse hidtil. Under behandlingen synes han at opnå en vis indsigt og en mere jordnær og moden bedømmelse af sin situation. Sideløbende med, at hans indre spændthed aftog, oplevede han under det daglige arbejde i fængslet en hidtil ukendt, tilfredsstillende arbejdsglæde. Selvom han fortsat kunne være affektbetonet og selvhævdende, afspejlede også hans ydre adfærd, at han efterhånden var blevet bedre affbalanceret. Der var således under opholdet nået et passende grundlag for den fortsatte behandling ude, ved de samme personer.

Asmus Asmussen blev efter 8 måneders ophold i anstalten prøveløsladt og blev tekstilarbejder i en by 150 km fra Horsens. Man havde under opholdet fået lagt hans stræbeplan på et mere realistisk niveau, og han klarede tre måneders oplæring uden særlige vanskeligheder. Forsorgsmedarbejderen ved alkoholklinikken, hvor han passede den behandling, der var et vilkår ved hans prøveløsladelse, var i forvejen

nøje indført i Asmussens problemer. Den tilsynsførende var den eneste i byen, han kunne snakke med om sine problemer; han var som sædvanlig ensom, havde ikke en ven. Han levede i nogle måneder sammen med en jævnaldrende kvinde med tre børn i et forsøg på at realisere sine drømme om det hjem, han aldrig som barn havde oplevet; det lykkedes ham ikke at opnå en virkelig følelsesmæssig tilknytning, og dette gav anledning til, at problemerne flere gange var ved at vokse ham over hovedet, så han selv blev angst for at komme ud i sit sædvanlige kortslutningsreaktionsmønster. Ved disse lejligheder slog han selv eller den tilsynsførende alarm; faren afværgedes hver gang ved, at psykologen sammen med forsorgsmedarbejderen uden ophold, uanset tidspunktet, personligt opsøgte ham. Hver gang gennemdrøftedes problemerne, og man havde et levende indtryk af, at kontakten med de personer, der under hans afsoning havde fået dybtgående kendskab til baggrunden for hans problemer, var af helt afgørende betydning. Efter syv måneder flyttede han til en anden by, 30 km fra Horsens; han var blevet klar over, at det ikke, trods hans ønske derom, var lykkedes ham i samlivet med kvinden med børnene at realisere sit ønske om et hjem, og han følte sig mindreværdig på sin arbejdsplads. I samtalerne med psykologen var den pige, han havde haft følelsesmæssig tilknytning til, stadig dukket op. Han søgte nu efter forudgående drøftelse med psykologen at genoprette kontakten med hende. Resultatet blev, at hun flyttede over til ham med giftermål for øje. I forholdet til hende gennemspilledes atter hans usikkerhedsmønster, men mindre udtalt. Så snart han føler, at problemerne er ved at vokse ham over hovedet, henvender han sig til anstalten telefonisk eller indfinder sig for at få afprøvet sin vurdering af de skiftende situationer.

Foreløbig tegner situationen sig således: Asmussen fremtræder mere åben, mindre urealistisk. Han, der siden sit 16. år har haft et massivt alkoholproblem, drikker nu ikke. Han har været ude i et år og har konstant været i arbejde. Dette skal ses på baggrund af, at han i de seks forudgående år før indsættelsen i psykopatfængsel ialt kun i 6½ måned havde været på fri fod uden kriminalitet.

Eksempel 2: Birger Birgersen er 31 år, udlært klejnsmed. Han er siden sit 20. år 6 gange straffet for tyveri, med længste straf 2 år; fra han fyldte 21 år, har han ialt, fordelt på fem perioder, været på fri fod og akriminel i 26 måneder. Han blev nu idømt 2 års psykopatfængsel for fire indbrudstyverier, værdi 1710 kr.

„Birger begyndte at rapse som 6-årig og fortsatte siden“ (faderen).

„Birger var ret velbegavet, men doven og uefterrettelig, uærlig, han skulkede ofte; hjemmet havde forsøgt at påvirke og vejlede ham i god retning, men Birger havde selv den største andel i, at forholdet til stedmoderen ikke var det bedste“ (skoleinspektøren).

Før nuværende dom blev han beskrevet som en normalt begavet,

holdningsløs og stemningslabil psykopat med tilbøjelighed til stemningsforskydninger med periodevis alkoholmisbrug gennem nogle år. Retslægerådet anbefalede psykopatforvaring.

Under behandlingen i psykopatfængslet tegnede sig efterhånden et billede af de dynamiske faktorer for hans personlighedsudvikling.

Birger blev født i en mindre provinsby, som den mellemste af tre; faderen var håndværker. Drengen var knyttet til moderen, som imidlertid var sygdomspræget og døde, da Birger var 6 år. I de følgende tre år kom og gik forskellige husbestyrerinder; drengen følte sig ene og forladt, han syntes, faderen aldrig havde tid tilovers for ham. Alle-rede inden moderens død havde han i sin ubevidste søgen efter en „hel“ mor knyttet sig til sin bedstemor, men da han var omtrent 9 år, døde hun, og for anden gang oplevede drengen, at den, han knyttede sig til, forsvandt. Netop omkring denne tid giftede faderen sig atter, med en betydelig yngre kvinde; de fik ialt fem børn sammen, der alle, ligesom Birgers helsøskende, har klaret sig godt i tilværelsen. Det lykkedes ikke for drengen at falde til i den ny konstellation. Hans forhold til faderen og stedmoderen var præget af ringe fortrolighed og udtalt opposition; stedmoderen lagde vægt på at indgive ham pli og manér samtidig med, at hun misforstod eller afviste hans måske inadækvate forsøg på at opnå hendes kærlighed.

Det var tydeligt, at dette livsåfsnit virkede stærkt frustrerende på Birger, som følelsesmæssigt blev et hungerbarn; udadtil gav hans vanskeligheder sig udslag i, at han blev „vanskelig“, skulkede fra skole, var trodsig og rapsede, indadtil ved at han fik angstfyldte drømme og nervøst betingede mareridt.

Han havde aldrig haft noget dybere forhold til sine søskende, dels fordi de var betydeligt yngre, og dels fordi han af de øvrige blev betragtet som en paria og efterhånden selv oplevede sig som en sådan.

I skolen havde han svært ved at koncentrere sig og skulkede med kammerater, der havde det på samme måde. Overfor kammeraterne var han passiv, følgagtig; han følte sig ensom, havde ingen rigtig ven. Skolens syn på Birger er allerede anført. Tilsidst blev han 10 år gammel anbragt på et optagelseshjem på grund af uopdragelighed og skole-skulk.

Efter fire år på børneforsorgsinstitution kom han tilbage til sit hjem og fik en smedelæreplads; men heller ikke nu, hvor hans behov for at opleve en mor efter de fire års institution var blevet forstærket, kom det til nærmere kontakt. Tværtimod blev forholdet mellem ham og stedmoderen snart præget af voldsomme skænderier, og tilsidst forlod han hjemmet, og lærepladsen gik fløjten.

Hans senere arbejdsforhold tegnede et broget billede af vekslende pladser af forskellig karakter og varighed. Han havde ingen ro på sig, men følte trang til ustandseligt at se noget nyt og være, hvor der skete noget. Han var præget af en rastløs søgen, efter hvad var ham ikke bevidst, som stadig drev ham afsted på flugt for en neurotisk betonet ensomhedsfølelse.

I perioder var han ganske præget af forstemthed, som han uden held prøvede at drukne i spiritusmisbrug. Flere gange forlod han en arbejdsplads, næsten før han fik begyndt; han følte, at man kunne se på ham, at han havde været straffet. Uskyldige bemærkninger eller en lidt reserveret holdning hos hans omgivelser oplevede han på en næsten paranoid måde som kritik og afstandtagen.

Han havde haft vekslende heterosexuelle forbindelser med varierende mellemrum, men trods et par forsøg havde han åbenbart ikke evnet at skabe et mere blivende og dyberegående forhold til nogen kvinde. Han syntes neurotisk angst for at engagere sig af frygt for de forpligtelser et ægteskab indebar. Mere og mere blev han fixeret i en følelse af ikke at kunne åbne sig overfor andre mennesker. Selv en kvinde, som han gennem nogen tid kom sammen med og fik et barn med, udtalte, at det var typisk for ham, at han ikke var i stand til at tale om sig selv, endsige give udtryk for dybere følelser, men optrådte sky, genert og fåmælt.

Hans rodløse og rastløse tilværelse blev yderligere hakket i stykker af hans gentagne lovovertrædelser og deraf følgende fængselsophold; det syntes ikke unaturligt at betragte hans kriminelle aktivitet i intim sammenhæng med de dynamiske faktorer, der udløste hans arbejdsflakken og spiritusmisbrug; kriminaliteten må opfattes som symptomatisk for hans neurotiske personlighed. Under hans sidste fængselsafsoning lykkedes det at opnå det fagligt vigtige, at han omsider fik gennemført sin uddannelse som smed.

I psykopatfængslet gav han selv kort efter indsættelsen udtryk for et behandlingsønske, som virkede alvorligt ment. Under individualbehandlingen, der bestod i en næsten ugentlig psykoterapeutisk samtale igennem knap 10 måneder, virkede han fra begyndelsen positiv, men meget genert, sky og tillukket. Det var, som om han aldrig havde lært, hvordan man skulle udtrykke følelser og tanker overfor et andet menneske. Han virkede først og fremmest følelsesmæssigt dybt frustreret. Bag hans ton- og farveløse, passive holdning lå mere eller mindre bevidst for ham selv det behov for samhørighed med andre mennesker, som normalt opbygges ved, at man som barn oplever at holde af og blive holdt af, og som er nødvendigt for, at man gennem en identifikationsproces kan blive ledet op til at passe ind i det normale voksensamfund, komme i ligeløb med sig selv og andre.

Under samtalerne søgte man at opøve hans selvindsig og give ham indblik i de psykologiske mekanismer, der øjensynligt lå til grund for hans hidtidige adfærd. Det var tydeligvis et væsentligt behandlingsmæssigt moment, at han oplevede, at baggrunden for den intensive kontakt var en akceptering af ham som medmenneske.

Ved slutningen af opholdet synes han betydelig mindre kontakthæmmet og kunne udtrykke sig mere frit og naturligt end før. Hans positive indstilling overfor opholdet kom blandt andet til udtryk i hans ønske om efter løsladelsen at bevare tilknytningen til terapeuten.

Birger Birgersen blev prøveløsladt i juni 1959, blandt andet med vilkår om alkoholistbehandling. Han fik arbejde som smed i en stor by 50 km fra anstalten. Allerede den første dag han var på fri fod stiftede han bekendtskab med en fraskilt kvinde af udtalt moderlig type. Forholdet udviklede sig, og han flyttede hjem til hende og hendes lille datter.

I den hidtil forløbne tid af prøveløsladelsen har han nogle gange i perioder været ved at glide ud i forstemthed (dysfori), hvor han har følt, at man så ned på ham, og at der ingen mening var i tilværelsen. Han sagde selv, at det var lige på nippet til, at han gav pokker i alt, og at han følte en kraftig indskydelse til at lave et bræk; typisk for hans neurotiske udvikling har der hver gang bagved ligget en spædbarnsagtig oplevelse af, at kæresten ikke holdt nok af ham. I hver af disse kritiske perioder, hvor efter hans tidligere mønster faren for recidiv var overordentlig nærliggende, har han imidlertid selv henvendt sig til anstalten, specielt til terapeuten, og denne har omgående været på siden af ham og gentagne gange aflagt ham besøg, hvorunder han også har opnået god kontakt med kæresten.

Birger Birgersens akriminelle perioder gennem de sidste 8 år før indsættelsen i psykopatfængslet har været henholdsvis $12\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ — 14 — 1 og $7\frac{1}{2}$ måned. Han har nu været prøveløsladt i 11 måneder; han har arbejds-mæssigt været stabil og har passet sin alkoholistbehandling med kun et par enkelte kortvarige alkoholrecidiver.

A. DATA VEDRØRENDE NUVÆRENDE KRIMINALITET.

Undersøgelsen af 118 personer, som i Horsens første gang afsoner psykopatfængselsstraf, viser:

Aldersmæssigt drejer det sig om en relativt ung gruppe. Henvend $\frac{2}{3}$ er fra 22 til 28 år incl. med et tydeligt toppunkt for de 23-årige og de 24-årige, som tilsammen udgør 27,1 %. Aldersklasserne 35—55 år er yderst spredt repræsenteret, kun 8,4 % af hele materialet er fyldt 40 år. — Fordelingen skyldes antagelig navnlig, at de ældre årgange af psykisk afvigende, som gennem et større antal år har demonstreret deres manglende tilpasningsevne, ved samme kriminalitet snarere idømmes psykopatforvaring eller arbejds-hus. *Indsættelseskriminaliteten* er ganske overvejende berigelseskriminalitet (78 %). For seksualkriminalitet alene er dømt 8,5 %, for seksualkriminalitet i forbindelse med anden kriminalitet 2,7 %.

Den idømte straffetid var for langt størstedelen (100 personer = 84,7 %) fra 1—2 år incl. Otte personer var idømt 10 måneder eller mindre, mens 10 personer var idømt mere end to år. Af de 118 domme er 106 alene afgjort ved første instans, mens 12 af sagerne har været afgjort i to instanser. I otte af ankesagerne stadfæstedes første instans' dom.

Psykopatfængselsopholdets varighed.

Den ved dommen udmålte straffetid er ikke identisk med den tid, den dømte kommer til at opholde sig i psykopatfængslet. I dommen er ved størrelsen af varetægtsfradraget angivet, hvor meget af den idømte straf der betragtes som allerede afsonet; som regel vil der endvidere efter dommens afsigelse, inden overførslen til psykopatfængslet finder sted, hengå en ventetid i arresten, som ligeledes må fraregnes. I nogle tilfælde påvirker afsoning af reststraf opholdets længde.

Den måde, hvorpå disse faktorer påvirker længden af det reelle anstaltsophold, spiller rent praktisk en væsentlig rolle for formen og tilrettelæggelsen af den behandling, der kan ydes i psykopatfængslet, så meget destomere, som man principielt gennem løsladelse på prøve søger at give de pågældende den mulighed for støtte, som tilsynet gennem 2 år indebærer. Dette kan imidlertid efter de gældende bestemmelser kun opnås gennem en væsentlig reduktion af anstaltsopholdets længde, idet prøveløsladelse, når ikke fangens forhold gør det utilrådeligt, i almindelighed finder sted, når $\frac{2}{3}$ af den ved dommen fastsatte straffetid er forløbet.

Den gennemsnitlige domslængde har været 18 måneder, fradrag for varetægtsarrest 93 dage, og ventetiden fra dommen til overførsel til psykopatfængsel 35 dage. For alle tre faktorer har der været store udsving fra gennemsnittet: domslængde: 8 mdr. — 5 år, varetægtsfradrag: 3 dage—270 dage, ventetid i arresten: 7 dage—102 dage. Ved disse kombinationer kan dette give en endog meget stærk reduktion af den tid, der står til rådighed for den del af behandlingen, der søges gennemført under opholdet: i nogle tilfælde har man skullet tage stilling til prøveløsladelse omtrent straks efter at personen er ankommet til psykopatfængslet.

28 personer har efter fængselsnævnets bestemmelse udover dommen til psykopatfængsel afsonet reststraf fra afsoning andetsteds efter recidiv inden udløbet af prøveløsladelsesperioden.

Med anvendelse af ovenstående gennemsnitsværdier for domslængde, varetægtsfradrag og ventetid i arresten på dem, der ikke har afsonet reststraf, bliver *den gennemsnitlige varighed af opholdet i psykopatfængslet godt $7\frac{1}{2}$ måned.*

Retspsykiatrisk bedømmelse inden indsættelsen: Retslægerådet har under den sag, der medførte dom til psykopatfængsel, i 109 tilfælde afgivet responsum (i syv af de øvrige tilfælde forelå udtalelse fra tidligere sag).

Retslægerådets udtalelse vedr. strafegnethed.

1. Strafuegnet	49
2. ikke længere egnet til påvirkning gennem straf	14
3. næppe anses egnet til påvirkning gennem straf	1
4. egnethed til påvirkning gennem straf meget tvivlsom ...	7
5. egnethed til påvirkning gennem straf tvivlsom	22
6. ikke så udtalt sjæleligt afvigende, at det kan give straffri- hed efter § 17, dog meget tvivlsomt om straf vil være et egnet korrektionsmiddel	1
7. ikke/næppe (ganske) uegnet til påvirkning gennem straf	7
8. ikke ubetinget fraråde almindeligt fængsel	2
9. ikke anses uegnet til almindelig straf	5
10. egnet til almindelig straf	1
	109
11. sagen ikke forelagt retslægerådet	9
	ialt 118

Ved opstillingen af retslægerådets udtalelser i ovenstående 10 grupper er angivet, hvad der har fremstået som det essentielle, idet man af praktiske grunde har afstået fra at sondre mellem f. eks.: „strafegnethed yderst ringe“ og „strafegnethed yderst tvivlsom“.

Opstillingen synes at vise en gruppe (punkt 1 og 2) på 63 som uden tvivl strafuegnet, og en gruppe (punkt 9 og 10) på 6 som afgjort strafegnet, mens de øvrige 40 ikke med absolut sikkerhed af retslægerådet henføres til een af disse grupper.

Retslægerådets anbefaling af reaktion (109 personer)

Psykopatforvaring	75
Almindeligt fængsel	18
Arbejdshus	2
Psykopatfængsel	4
Indlæggelse i statshospital (psyk. afd.)	2
Tilsyn	4
I 3 tilfælde opstilles alternativer:	
Psykopatforvaring/almindelig straf	2
Psykopatforvaring/psykopatfængsel	1
Ambulant psykiatrisk + alkoholistbehandling	1
	109
Sagen ikke forelagt retslægerådet	9
	Ialt 118

Psykiatrisk diagnose inden domfældelsen: Af retslægerådets anbefaling af reaktion fremgår indirekte *Retslægerådets psykiatriske diagnose*, idet rådet i alt fald for 80 af de 118 personer har

anbefalet en reaktion, der kun kommer til anvendelse for de i straffelovens § 17, stk. 1, nævnte former for personlighedsafvigelser.

Intelligensmæssig placering: Ud fra retslægerådets bedømmelse (+ 2 bedømmelser fra mentalobserverende læge) falder $\frac{3}{4}$ af de undersøgte intelligensmæssigt inden for normalområdet; godt $\frac{1}{10}$ er sinker. *Alkoholmisbrug:* I retslægerådets udtalelser er 35 af de 118 betegnet som alkoholmisbrugere.

B. FORHOLD VED DET KRIMINELLE FORLØB.

Levnedsløbstyper: Den konventionelle inddeling i begyndere, intermitterende og kroniske er ikke særligt oplysende for dette unge materiale, idet der til betegnelsen kronisk kræves en kriminel løbebane af mindst 8—10 års varighed, og at der ikke har været kriminalitetsfri perioder længere end tre år. Størstedelen (76 %) er *intermitterende*; en væsentlig del af disse synes at stå i fare for at blive kronisk kriminelle. Tyve personer (16,9 %) er *kronisk kriminelle*, omtrent halvdelen af disse er ikke fyldt 30 år. Af de 20 kronisk kriminelle har ti i opvæksten været anbragt på børneforsorgsinstitutioner; de er alle ved nuværende dom dømt for berigelseskriminalitet. Otte er *begyndere*, een af disse er dømt for berigelseskriminalitet. Blandt de ti personer, der nu er dømt udelukkende for seksualkriminalitet, er de tre begyndere; blandt de tre dømt for vold een, mens de to udelukkende for brandstiftelse dømte begge er begyndere. De to resterende begyndere er dømt henholdsvis for brand + vold + tyveri og for brand + bedrageri + tyveri.

Ved den første af retten behandlede lovovertrædelse var hovedparten af materialets 110 ikke-begyndere under 21 år (75,4 %). 35 var under 18 år, 48 var fyldt atten, men under 21 år, 16 var fyldt 21, men under 25 år; 10 var mellem 25 og 30 år, og 1 var fyldt 30.

Kriminalitet ved første lovovertrædelse domineres inden for hvert af aldersårene 15—20 år ganske af berigelseskriminalitet, ialt 75 af 83 personer; *den rettlige reaktion ved første behandlede lovovertrædelse* var følgende:

Aldersår	15	16	17	18	19	20	ialt
antal personer	(5)	(16)	(14)	(14)	(15)	(19)	83
Tiltalefrafald	5	15	13	6	3	3	45
Betinget dom	0	0	0	3	7	10	20
Ungdomsfængsel	0	1	1	3	0	0	5
Fængsel	0	0	0	2	5	6	13

Det ses, at alle de fem, der ved første lovovertrædelse var 15 år, fik tiltalefrafald. For de seksten 16-årige er i eet tilfælde an-

vendt ungdomsfængsel, mens de øvrige 15 fik tiltalefrafald. For de 17-årige har man ligeledes i eet tilfælde anvendt ungdomsfængsel, mens de øvrige 13 fik tiltalefrafald. Fra og med de 18-årige bliver reaktionen mere varieret, med tydeligt fald i antallet af tiltalefrafald, mens betinget dom er anvendt over for omtrent halvdelen af de 19—20-årige. Ungdomsfængsel er givet til tre 18-årige, og fra 18-årsaldersklassen er desuden idømt almindeligt fængsel, således at $\frac{1}{3}$ af materialets 19- og 20-årige førstegangsløvovertrædere er blevet idømt almindeligt fængsel.

For 22 personer har man sikre oplysninger om lovovertrædelser inden fyldte femtende år, som har medført fjernelse fra hjemmet og anbringelse i institution under børneforsorgen. To ud af hver tre fra denne gruppe, som opfylder tidsbetingelsen for betegnelsen kronisk kriminell (8—10 år forløbet siden første lovovertrædelse) kan allerede nu registreres som kronisk kriminelle. Iøvrigt fremgår vedrørende de forskellige kriminalitetsformer, at de, der ved første lovovertrædelse havde begået bedrageri, i vidt omfang er recidiveret til denne kriminalitetstype, mens de, der ved første lovovertrædelse havde begået seksualkriminalitet, som ventelig kun i ringe omfang recidiverede hertil.

Tiltalefrafald, betingede og ubetingede domme (hele materialet):

60 af de 110 recidivister har under deres kriminelle forløb modtaget et eller flere *tiltalefrafald*, en enkelt 6; materialets 72 *betingede domme* fordeler sig på 59 personer, mens der blandt de 110 recidivister er 51, der ikke på noget tidspunkt har fået betinget dom. Af de 72 betingede domme kom kun 5 ikke til afsoning, idet der i 67 tilfælde forelå kriminelt recidiv inden prøvetidens udløb. Sammenfattende kan siges: under det kriminelle forløb har ca. $\frac{1}{2}$ af de 110 recidivister på et eller andet tidspunkt modtaget et eller flere tiltalefrafald, mens $\frac{1}{2}$ har modtaget en eller flere betingede domme, ca. $\frac{1}{5}$ har modtaget såvel tiltalefrafald som betinget dom. 14 personer, ca. $\frac{1}{8}$ af recidivisterne, har aldrig modtaget tiltalefrafald eller betinget dom.

Fem personer er inden det fyldte 18. år idømt *ubetinget dom til frihedsstraf*, deraf fire ungdomsfængsel, een almindeligt fængsel. Langt den største del af første ubetingede domme til frihedsstraf findes i dette materiale indenfor aldersklasserne 18—24 år. Over $\frac{2}{3}$ har modtaget første frihedsstraf inden det fyldte 22. år. Forud for første ubetingede dom til frihedsstraf havde nøjagtig halvdelen af de 110 recidivister modtaget tiltalefrafald, mens 30 forinden alene havde modtaget en betinget dom. I dette materiale klarede kun een prøvetiden; for de øvrige 29 blev den betingede dom effektiv i tilslutning til ny kriminalitet. For 25 af de 110 var den ubetingede frihedsstraf første retlige reaktion.

Tidligere afsoninger: Inden dommen til psykopatfængsel hav-

de 50 % af det samlede materiale afsonet een, to eller tre straffe, mens 36 % havde afsonet mere end tre straffe. Ikke mindre end 25 % af materialet havde afsonet fem eller flere gange. Fængselsstraf var altdominerende, 93 %, ungdomsfængsel udgjorde 5 %; der var 2 forbedringshusstraffe, og 2 personer var tidligere idømt psykopatforvaring, 3 arbejdsdshus. Mellem 75 % og 80 % af materialet har tidligere afsonet i statsfængsel, heraf 72 personer mindst een straf på eet år eller mere. For ca. 15 % har den hidtil strengeste straf været på 2 år eller mere. De to længste interneringer har været 4 års fængsel og 4 års arbejdsdshus.

Tidligere prøveløsladelser: 68 af de 110 recidivister har været prøveløsladt tilsammen 121 gange. 16 havde ikke afsonet tidligere (8 begyndere + 8 personer, der tidligere kun havde modtaget tiltalefrafald eller betinget dom), og ialt 28 havde på grund af straffens kortvarighed ikke haft mulighed for prøveløsladelse efter straffelovens § 38¹. Af de 74, der havde haft denne mulighed, har seks aldrig opnået prøveløsladelse. 68 personer er således tidligere løsladt på prøve under tilsyn, knap halvdelen een gang, knap $\frac{1}{3}$ to gange. Tre personer har været løsladt på prøve fire gange.

C. BARNDOMS- OG OPVÆKSTFORHOLD.

Samtlige 118, der indgår i undersøgelsen, har haft svære tilpasningsvanskeligheder, og deres livsløb er først og fremmest blevet præget heraf. Hvad begrebet tilpasningsvanskeligheder dækker, kan måske enkelst udtrykkes ved at sige, at et menneske med tilpasningsvanskeligheder har vanskelighed ved at leve i ligeløb med sig selv og med andre mennesker og grupper af mennesker. For de kriminelle har tilpasningsvanskelighederne også manifesteret sig i forholdet til overgruppen, samfundet.

I arbejdet med tilpasningsvanskelige konstateres bestandig, hvor stor betydning barndoms- og opvækstforholdene har for personlighedsudviklingen, såvel de mere objektivt konstaterbare forhold, som ikke mindst det subjektivt oplevede — ganske som tilfældet er hos deres bedre tilpassede medmennesker.

I nærværende undersøgelse har man — bortset fra de i indledningen nævnte eksempler — måttet begrænse sig til at belyse en række overvejende *objektivt konstaterbare forhold*, der erfaringsmæssigt har betydning for barnets fundamentale følelsesmæssige behov. Barnet har behov for at føle sig sikker og tryk, at opleve, at der bliver holdt af det, bare fordi det er til, og at opleve selv at holde af andre. Kun ved at barnet føler en sådan kontakt med en voksen, har det mulighed for at identificere sig med denne, og mulighed for, gennem denne positive motivation, at være som forbilledet, at blive ledt frem til som voksen at kunne indgå i det normale voksensamfund.

Af de 118 personer er $\frac{2}{5}$ født i provinsbyer, $\frac{1}{3}$ i hovedstaden og lidt under $\frac{1}{3}$ på landet. Allerede ved deres fødsel er 32 (27,1 %) placeret i den særstilling, som det giver at være *født udenfor ægteskab*. Ved en sammenligning med andre undersøgelser synes dette tal at ligge så meget højere, at det ikke kan antages at skyldes tilfældigheder (blandt de i statsfængsler og særanstalter i 1956—57 indsatte, udgør de udenfor ægteskab fødte henholdsvis 13,8 og 14,6 %).

46 (39 %) stammer fra hjem, hvor forældrene er blevet skilt, eller een af forældrene er døde inden barnets femtende år. 28 forældrepar er blevet skilt, og i 8 tilfælde er faderen, i 10 tilfælde moderen død inden barnets femtende år. 31 (26,3 %) har under deres opvækst haft mindst een stedfader eller stedmoder, i nogle tilfælde flere. 2 personer er gennem hele barndommen opdraget hos en ugift moder, een hos ugift moder og mormoder eller morfader, tre hos bedsteforældre alene. Man har undersøgt, hvor mange der *til omkring deres 14. år ubrudt er opdraget hos begge deres forældre*, altså er opdraget i det man i almindelighed vil betegne som det naturlige eller normale hjem gennem den væsentlige del af barndommen. I dette materiale har kun 37 personer (31,4 %) oplevet en sådan barndom. De øvrige 81 personer (68,6 %) har ikke oplevet sådanne naturlige eller normale hjemmeforhold. Sammenlignet med det ved andre undersøgelser fundne ligger tallene for dem, der har oplevet den ovenfor beskrevne naturlige eller normale barndom så tydeligt lavere, at man må antage, at forskellen ikke udelukkende skyldes tilfældigheder; i fængselsnævnets beretning for 1956 og 1957 ses således 54 % at være opvokset hos begge forældre.

Ialt 59 af de 118 personer er i deres barndom eller opvækst blevet fjernet fra hjemmet og een eller flere gange anbragt i *børneforsorgsinstitution*, i 8 tilfælde overvejende på grund af hjemmets forhold, i 51 tilfælde overvejende foranlediget af egne adfærdsvanskeligheder.

Som udtryk for, hvorledes opvækstforholdene har været, er i mange undersøgelser lagt vægt på begrebet „broken home“. Dette begreb er imidlertid uskarpt begrænset og konstaterer blot, at der på et eller andet tidspunkt er foregået et brud på normalfamilien, mens det afgørende for virkningen er: *hvem det sker, hvornår det sker, hvordan det sker*. For at få et mere dynamisk billede har man ved at optælle opdragerkonstellationer set, *hvor mange skift der er sket med hensyn til barnets „nærmeste voksne“*. *Det afgørende ved disse skift er det kontaktknæk, der sker i forhold til dem, som barnet følelsesmæssigt er knyttet til*. For hver gang barnet oplever et sådant knæk, er der alvorlig fare for, at dets kontaktevne overfor andre mennesker skades. Jo flere gange det skal indstille sig på at se at komme til at høre

til i nye omgivelser, des sandsynligere er det, at det oplever slet ingen steder at høre til. Denne oplevelse af isolerthed og utryghed allerede i barndommen skaber angstfølelse og dermed mulighed for, at barnet kan reagere antisocialt ved senere konflikt-situationer. Ved optællingen af opdragerkonstellationer er ved anbringelse i institution under børneforsorgen hvert hjem talt med som en konstellation; skift fra det ene børnehjem til det andet kan i høj grad medvirke til, at et barns kontaktevne skades, og at dets følelse af intet steds at høre til forstærkes, jfr. forhenværende institutionsbørns bestandige udtalelse: „Jeg blev smidt omkring fra hjem til hjem“. Ved sammenligning med andre undersøgelser findes antallet af dem, der gennem barndommen og under opvæksten således har oplevet at få deres tilværelse hakket ud gennem kontaktknæk bemærkelsesværdigt højt, et udtryk for, hvor omtumlet og forvirret en tilværelse disse børn har haft. Kun 35 er opvokset med een opdragerkonstellation, mens 39 har oplevet mindst 5 opdragerkonstellationer. *Tallet for dem, der i forhold til nærmeste voksne faktisk har oplevet fire eller flere kontaktknæk er således større end tallet for dem, der ingen har oplevet.*

Skoleforholdene er oplyst for 111. Heraf er 103 udgået fra folkeskole. 16 har gået i mere end fire skoler. 36 har skullet i væsentligt omfang, 8 har været oversiddere eller gået i hjælpeklasse, om 6 foreligger oplysninger om udtalt dårlige skoleresultater, og endelig fremhæver en lang række skoleoplysninger tilpasningsvanskeligheder overfor skolen eller kammeraterne eller både overfor skolen og kammeraterne. For i al fald godt halvdelen foreligger således sikre oplysninger om, at de ved det første møde med en samfundsinstitution har haft alvorlige vanskeligheder.

Uddannelse og erhverv: Størsteparten, 89 personer, er ufaglærte. 55 havde påbegyndt en lære; heraf gennemførte 29, men kun 14 forblev ved faget. De øvrige 104 er placeret på niveauet ufaglært arbejder — køkkenkarl. Som gennemgående træk har de haft vanskeligt ved at holde job udover en kort tid, dage til uger, og har haft hyppige perioder med arbejdsløshed og socialhjælp. Ca. 10 % har allerede på grund af legemlige lidelser været næsten totalt erhvervshæmmede.

Kun 14 af de 118 personer har vist sådanne evner og vist en sådan arbejdsmæssig stabilitet, at de altid eller langt overvejende har været i arbejde; 10 af disse havde lært et fag, og 6 af dem var forblevet ved faget. For denne gruppe må det antages, at selve deres erhvervsmæssige forhold ikke har været medvirkende årsag til kriminalitet. Kriminalitetens fordeling: tyveri: 4, bedrageri: 4, tyveri + bedrageri: 1, sex.: 3, vold: 1, brand: 1.

Militærforhold: Af de 92 personer, for hvem oplysninger kunne fremskaffes, havde 50 af forskellige grunde ikke været indkaldt. Ialt 42 påbegyndte aftjening af værnepligten; heraf gennemførte 17 den fulde tid, mens de øvrige 25 blev hjemsendt inden udløbet af tjenestetiden; 1 på grund af legemlig lidelse, 24 på grund af adfærdsvanskeligheder, nemlig: ikke specificeret: 9, psykisk lidelse: 8, kriminalitet: 7.

De 17, som klarede den fulde tjenestetid, havde haft en mindre problemfyldt barndom og opvækst end materialet som helhed; godt halvdelen var opvoksede hos begge forældre til 14—15 år (hele mat.: 31 %). Kun $\frac{1}{3}$ af dem havde været på børneforsorgsinstitution (hele mat.: 50 %), og kun $\frac{1}{3}$ havde haft skolevanskeligheder (hele mat.: godt halvdelen). 41 % havde gennemført en faglig uddannelse (hele mat.: 24,6 %).

D. KONKLUSION AF UNDERSØGELSEN.

Sammenfattende kan om de 118 undersøgte personer, som første gang afsoner psykopatfængselsstraf, siges:

Det drejer sig om mennesker, der har haft unormalt små muligheder for under deres barndom og opvækst at blive modnet til som voksne at indgå i det normale voksensamfund. Dette skyldes ikke en ringere intelligensmæssig udrustning end den gennemsnitlige i befolkningen; den intelligensmæssige fordeling synes ret nøje at svare til fordelingen blandt indkaldte rekrutter. Derimod har man allerede ved at undersøge en række objektivt konstaterbare forhold af betydning for personlighedsudviklingen og helt se bort fra den i mange tilfælde fuldt så betydningsfulde subjektive oplevelse, fundet en *massiv ophobning af neurose-skabende faktorer*. Vi finder det derfor naturligt og rigtigt psykiatrisk at betragte deres personlighedsafvigelse som en fejludvikling på neurotisk basis, og finder ikke anvendelse for eller nytte af de „psykopati“-inddelinger, som er baseret på, hvilken ydre adfærd hos den pågældende, der er fundet fremherskende. (Den kan iøvrigt være forskellig i forskellige livssituationer og miljøer). Har man lejlighed til at gå i dybden, bliver disse overfladebilleder mere og mere uden mening og indhold, efterhånden som den underliggende svære, invetererede neurose slår frem. Deres personlighed er blevet hæmmet og fejludviklet, de er præget af umodenhed, selvsikkerhed og manglende evne til at slutte dybere følelsesmæssig kontakt med andre mennesker. De føler, at andre ser ned på dem, og giver disse andre ret; de er fyldt med ringhedsfølelse, som „Psykopat“-stempellet ikke formindsker. „Psykopat“-betegnelsen er ikke blot unyttig, men skadevoldende og bør ophøre; den findes intet steds i straffeloven.

De undersøgte er på grund af deres neurotiske udvikling for størstedelen allerede på et tidligt tidspunkt kommet i konflikt

med samfundets normer; halvdelen af dem har som børn været fjernede fra hjemmet og anbragt i institutioner under børneforsorgen. De er tidligt blevet kriminelle, og den tid, de har haft til på fri fod og uden upå dømt eller uopdaget kriminalitet at føle sig lige med andre mennesker, har været mislykket. Fremfor at registrere de kriminelle forløb efter antal og længde af afsoninger, evt. med medinddragelse af arrestophold, synes det hensigtsmæssigt tværtimod at tage udgangspunktet i den tid, de har haft mulighed for at forsøge tilpasning til samfundet, for at sige det enkelt: været på fri uden for enhver form for institution, uden uafgjort modsætningsforhold til samfundet, med „god samvittighed“. Kun under disse omstændigheder kan den pågældende opleve sig på lige fod med sine medmennesker, og kun i sådanne tidsrum kan der reelt blive tale om social tilpasningstræning. En nærmere undersøgelse af de „tilpasningstræningsperioder“, som psykopatfængselsfangerne har haft, synes i et stort antal tilfælde at vise meget små tal.⁵⁾ En behandling begrænset til selve afsoningen må derfor betragtes som en amputeret behandling; snarere end at betragte behandlingen under tilsyn som en „efterbehandling“ er man tilbøjelig til at betragte behandlingen under afsoningen som det vigtige og nødvendige grundlag for behandlingen ude i det fri. Man er derfor gået over til konsekvent at indstille til prøveløsladelse i alle tilfælde, hvor der er mulighed herfor. Den gennemsnitlige afsoningstid bliver derved godt 7½ mdr.

III. FORELØBIGE ERFARINGER OG INDTRYK FRA PSYKOPATFÆNGSELSBEHANDLINGEN.

Antallet af årligt indsatte i psykopatfængslet i Horsens har været stigende, i de sidste to år er årligt modtaget 60 personer. Behandlingsmæssigt ligger dette tal i overkanten af, hvad man med den forhåndenværende arbejdskraft kan klare blot nogenlunde på den tid, der står til rådighed, og mange opgaver og behandlingsmuligheder har man måttet lade ligge. En bedre balance mellem opgavernes størrelse og omfang og den arbejdskraft, der er til rådighed for opgavernes løsning, er ønskelig.

Værdien af den tidsbestemte behandling af personlighedsafvigende må anses for fastslået. Hvorvidt også tidsbestemt behandling af en del af de personlighedsafvigende vil kunne være hensigtsmæssig, er kriminalpolitisk af en sådan interesse, at det efter de foreløbige indtryk må være berettiget at søge skabt mulighed for en virkelig fyldestgørende behandling af spørgsmålet. Et konsekvent gennemført forsøg med et „behand-

⁵⁾ Vil senere blive offentliggjort.

lingssamfund“ for lovovertrædere, som skildret af *Aubert*⁶⁾ vil kunne give debatten et realitetsgrundlag, idet man her for første gang ville få praktisk mulighed for fuldt ud at *udnytte* den viden om behandlingen af personlighedsafvigende, som man allerede på forhånd er i besiddelse af, gennem arbejdet i psykopatanstalterne.

Trods det nuværende ufuldstændige grundlag, heriblandt også at man ifølge sagens natur ikke på nuværende tidspunkt kan udtale sig om det kriminelle recidiv efter afsoning i psykopatfængsel, mener man dog gennem arbejdet i de forløbne år at have fået tilstrækkelig basis for i store træk at kunne udtale sig om de muligheder en virkelig gennemført psykopatfængselsbehandling vil kunne frembyde og hvilket klientel, det skønnes særligt hensigtsmæssigt at anvende behandlingen overfor.

De idømte straffes størrelse viser, at kriminalitetens karakter og omfang for langt den største dels vedkommende er af dog relativt begrænset farlighed; ca. $\frac{3}{4}$ er idømt mellem 8 og 18 måneders afsoning. I almindelighed må det vist gælde, at ved en kriminalitet så farlig, at den kan medføre 4—5 års psykopatfængselsstraf, bør man foretrække forvaring. Klientellet adskiller sig i personlighedsmæssig struktur ikke fra psykopatforvareningens klientel, men de forvarede er 5—10 år ældre (halvdelen er genindsatte), har haft et længere kriminelt forløb. De har i større grad tilpasset sig tilværelsen som kriminel og har et mindre bevidst og spontant ønske om en ændring heri; deres større alder har i sig selv stivnet reaktionsmønstret. Endvidere adskiller de psykopatforvarede sig fra psykopatfængselsfangerne ved at kriminaliteten for nogles vedkommende har været af en sådan alvor, at den ved tidsbestemt straf ville have givet længere afsoning end der i almindelighed idømmes ved anvendelse af psykopatfængsel.

Psykopatfængselsfangerne er i statsfængslet i Horsens placeret i samme hus som de forvarede. De beslaglægger et særskilt afsnit, hvor de opholder sig i fritiden og sovetiden, men er på arbejdspladserne, under gårdturen, ved arrangementer i anstaltens sal og ved forskellige former for undervisning ikke adskilt fra de forvarede. Det er det gennemgående indtryk, at ulemperne herved er små, mens det behandlingsmæssigt, beskæftigelsesmæssigt og personalemæssigt rummer mange fordele. Det reglement, sær-fængselsfangerne er underkastet, afviger i det daglige i alt væsentligt ikke fra forvareningens.

Den behandling, som søges gennemført over for de „strafegnede“ psykopatfængselsfanger, er i sine bærende principper

---

⁶⁾ Docent Vilh. Aubert i Arbejderbladet, Oslo, 24. februar 1960: „Behandlingssamfund“ for lovovertrædere, gengivet i Fængselsfaglige Meddelelser (Direktoratet for fængselsvæsenet) maj 1960.

nøjagtig den samme, som i de to forvaringsanstalter udøves over for de „strafuegnede“ psykopatforvarede. Den adskiller sig fra behandlingen i almindeligt fængsel ved, at såvel den del af behandlingen som er rettet mod gruppen som helhed og manifesterer sig i anstaltens klima eller atmosfære, som den del, der tager sigte på den enkeltes helt personlige problemer, i alle enkeltheder er præget af den lægelige, psykiatrisk-psykologiske grundindstilling, som erfaringsmæssigt har vist sig hensigtsmæssig overfor personlighedsafvigende. Det principielle udgangspunkt for behandlingen er i hvert enkelt tilfælde den dynamiske analyse af personlighedsudviklingen; den derved opnåede indsigt i de dybereliggende ubevidste mekanismer i personens reaktionsmønstre søges anvendt på alle situationer under afsoningens forløb. Det er antageligt overflødigt at bemærke, at behandlerens indsigt i fejludviklingen, som har ført til den af samfundet uønskede adfærd, hverken indebærer en akcepteren af eller undskyldning for de kriminelle handlinger; overfor det iøvrigt sjældent fremførte synspunkt, at man er blevet katalogiseret som ikke-normal, hvad der må betyde syg, og følgelig ikke kan „gøre for“ sine handlinger, er svaret til den indsatte, at betingelsen for at være medlem af det normale voksensamfund er, at hver enkelt er ansvarlig for, hvad han foretager sig. Det er behandlingens formål, at få den indsatte til at acceptere denne realitet og hjælpe ham frem til at komme således i ligeløb med sig selv og sine medmennesker, at han i sin livsførelse kan drage konsekvensen heraf.

Den del af behandlingen som foregår under anstaltsopholdet er præget af et snævert samvirke mellem „atmosfærebehandlingen“, som udøves af enhver funktionær som på afdelingen eller på arbejdspladsen har med de indsatte at gøre, og den psykiatrisk-psykologiske behandling, der direkte tager sigte på den enkeltes problemer; kun ved en stadig koordinering og vekselvirkning af disse to lige uundværlige faktorer får behandlingen mening. Behandlergruppen i snævrere forstand har først kunnet etableres i det sidste halvår af undersøgelsesperioden; den har omfattet en assisterende overlæge, en psykolog, en lærer og en forsorgsassistent, som alle er fast tilknyttet psykopatfængslet, desuden alternerende 2 vagtmestre og endelig en overassistent fra arbejdsdriften. Da der ikke har været mulighed for at besætte en reservelægestilling har i kortere perioder skiftende medicinske studerende indgået i gruppen. Behandlergruppen arbejder i meget snævert samarbejde ved tæt supervision. Gruppen samles dagligt i ca. 1½ time og hver enkelt af os redegør i detaljer for, hvad han har mødt i sit arbejde i det foregående døgn, således at alle gruppens medlemmer til ethvert tidspunkt er fuldt orienterede om den indsattes reaktioner over for det enkelte

gruppemedlem. Ved dette snævre teamarbejde kommer de forskellige led i anstaltsbehandlingen, det disciplinære og anstaltsmæssige, det forsorgsmæssige og det arbejdsmæssige til at arbejde hånd i hånd med og være støtte for den individuelle psykoterapeutiske behandling ved fagligt kvalificerede behandlere. Man lægger stor vægt på og søger i så vidt omfang som praktisk muligt at gennemføre lægelig-psykologisk individualbehandling.

For at iværksætte og gennemføre en sådan dyberegående individualbehandling, er det en nødvendig forudsætning, at den indsatte bringes til at opleve et behov for kontakt og behandling af sine problemer. Når man gennem en årrækkes arbejde i psykopatforvaringen har erfaret, hvorledes den ubestemte tid ofte har været den afgjort uundværlige løftestang for, at den indsatte kunne komme frem til at opleve et subjektivt behov for behandling af sine vanskeligheder, må en skepsis overfor muligheden af at kunne opnå et lignende behov indenfor en relativ kort, i forvejen fastsat tid, være rimelig. Det måtte synes sandsynligt, at den, der i forvejen af dommeren har fået fastsat maximum for hans opholds længde, blot ville afkrydse dagene på væggen og ikke opleve noget behandlingsbehov.

Denne antagelse har under arbejdet med psykopatfængselsfangerne i Horsens vist sig ganske fejlagtig. Særledes ofte giver de indsatte spontant udtryk for ønske om behandlingsmæssig kontakt. Hvor dette ikke er tilfældet, er det i de allerfleste tilfælde relativt nemt at fremkalde et behov. Blandt de unge, som udgør hoveddelen, har man så langt fra indtrykket af en ligegladhed eller fjendtlighed overfor behandlingsmæssig kontakt; tværtimod kommer det ofte direkte til udtryk, at de føler de må skynde sig at udnytte tiden til behandling, da den er så beskåren. I flere tilfælde udtrykkes direkte, at man ikke ville have turdet komme frem med sine problemer, hvis det kunne have haft betydning for længden af opholdet.

Ved en omhyggelig gennemgang af undersøgelsens 118 personer, foretaget af behandlingsgruppens leder, psykologen og forsorgsmedarbejderen, skønner man, at ca. 60 % i hele deres holdning har givet udtryk for behandlingsbehov; med 80 % af disse lykkes det at etablere en terapeutisk kontakt. Det har ikke været muligt, i det omfang man kunne ønske, at gennemføre tilstrækkelig intens psykoterapi for alle; den samlede behandlingsgruppe har måttet skønne, hvorledes man bedst gjorde brug af den kvalificerede psykoterapeutiske arbejdskraft. Så udtalt neurotisk skadede som størstedelen af klientellet er, har vi set indikation for psykoterapi i betydeligt større omfang end det har været muligt at gennemføre; vi har måttet lade det ligge, mindre på grund af afsoningens kortvarighed, mere på grund af utilstrækkelige kræfter. Der er for os ingen tvivl om, at man

selv under et ophold på kun 7½ måned kan nå noget væsentligt. Det siger sig selv, at der hermed ikke er tænkt på en „helbredelse“ på linje med hvad der opnås ved operativ fjernelse af en blindtarm, men på at skabe et så bæredygtigt grundlag for den fortsatte behandling ude, at der i højere grad end før bliver mulighed for social tilpasning.

Det er sandsynligt, at der i psykopatfængslet, hvis kræfterne tillod det, var basis for gruppebehandling og gruppepåvirkning i større omfang end i forvaringen; blandt de unge findes en positiv gruppefornemmelse, som f. eks. har givet sig udslag i, at de på eget initiativ, med støtte fra personalet, har etableret fællesspisning på afdelingen.

De indsatte får straks efter indsættelsen at vide, at vi er interesserede i, at de bliver løsladt på prøve under tilsyn, for så vidt intet taler direkte imod; det er derfor ikke usikkerhed overfor anstaltens indstilling overfor prøveløsladelse, muligheden for at opnå en gevinst, der er udgangspunkt for den indsatte ønske om kontakt. Ved at man således overfor de indsatte redegør for prøveløsladelsespolitikken undgår man alle de behandlingsmæssigt skadelige pseudobehov og blomstren ud i afledningsmanøvrer og udadprojiceringer, som er almindelige i forvaringen og der i enkelte tilfælde kan udnyttes behandlingsmæssigt positivt, hvad den korte tid i psykopatfængslet ikke tillader.

Som anført har klientellet så store vanskeligheder indadtil og udadtil, at en behandling af dem kun får mening, når behandlingen i selve anstalten opfattes som oplæg til den behandling, der efter opholdet fortsætter ude i det fri ved de personer, som den pågældende under opholdet har fået behandlingsmæssigt kontakt med. Man har et meget stærkt indtryk af, at forløbet efter prøveløsladelsen er direkte sammenhængende med i hvor høj grad det rent praktisk er muligt at bevare den direkte kontakt, hvorfor man i videst muligt omfang selv fører tilsynet fra anstalten, væsentligst ved forsorgsmedarbejderen i samråd med den øvrige behandlergruppe, men også således at såvel gruppens leder som psykologen deltager i dette arbejde, som ofte har en meget akut karakter, idet det er af afgørende betydning, at man kan få kontakt på netop det tidspunkt, hvor den pågældende i en vanskelig situation har det behov. Det er karakteristisk, at der ved behandlergruppens daglige konference går lige så megen tid med drøftelse af de enkelte prøveløsladtes forhold, som med drøftelse af de indsatte forhold; det er i den henseende intet skel mellem dem der er ude og dem der er inde.

Af den undersøgte gruppe på 118 havde 97 personer på opgørelsestidspunktet haft mulighed for prøveløsladelse. Heraf var 19 løsladt efter endt straf, mens 78 blev løsladt på prøve. Hovedparten af dem der gik på endt straf falder inden for undersøgelses-

sesperiodens første trediedel; gennem det sidste år er næsten samtlige, der har haft mulighed derfor prøveløsladt under tilsyn.

Man har indtryk af, at psykopatfængslet ved løsladelse på prøve i visse henseender byder en fordel fremfor situationen med prøveudskrevne fra forvaringen. En prøveløsladt fra psykopatfængslet, som tydeligt er i social deroute med nærliggende fare for kriminalitet, kan ved overtrædelse af vilkårene for prøveløsladelse med effektiv hurtighed genanbringes for sin overtrædelse af vilkårene, således at han undgår at skrues yderligere ned ved påny at blive en fiasko gennem kriminalitet. Ved prøveudskrivning fra psykopatforvaring står man ofte i den situation, at man må vente til kriminaliteten har fundet sted, før man har mulighed for gennem domstolenes kendelse at få ham genanbragt. Det er en positiv behandlingsmæssig faktor, at den prøveløsladte fra psykopatfængslet ved den hurtige indskriden ved overtrædelse af prøveløsladelsesvilkår fornemmer en sammenhæng mellem sin situation og reaktionen derpå, mens dette ofte fortoner sig for den forvarede gennem det lange tidsrum, der går mellem hans anholdelse og genanbringelse. I flere tilfælde har man netop ved en sådan „kontant“ genindsættelse opnået en uddybet kontakt. Man er ikke tilbøjelig til uden videre at registrere ethvert recidiv som en simpel fiasko, men har indtryk af, at der i mange tilfælde kan være en fordel ved i stedet for een uafbrudt internering at have en vekslen mellem behandling inde og behandling ude. Man har i flere tilfælde ved anden dom til psykopatfængsel opnået en kontakt af dyberegående karakter end under første afsoning. Og i flere tilfælde har man, hvor en prøveløsladelsesperiode er standset ved kriminelt recidiv kunnet registrere en social tilpasningstræningsperiode af betydelig større længde end i årene forud for dommen til psykopatfængsel.

I de tilfælde, hvor det af praktiske grunde ikke er muligt for anstalten at gennemføre personlig kontakt med den prøveløsladte, har man delegeret tilsynet til Dansk forsorgsselskab. Man søger altid i videst muligt omfang at meddele den medarbejder ved forsorgsselskabet, som får tilsynet, den prøveløsladtes personlighedsmæssige baggrund, og ved hyppig, ofte telefonisk kontakt, holder man hinanden orienteret. Et på lignende måde udbygget samarbejde har man med klinikken for alkohollidende i Århus.

Ud fra et resocialiseringssynspunkt kunne man nok ønske, at der ikke ved spørgsmålet om at opnå støtte gennem tilsyn klæbede det anstrøg af handel og belønning som endnu stadig er tilfældet: Hvis du vil ud tidligere end af dommeren fastsat, må du *finde dig i et tilsyn!* Samfundet burde i egen interesse lade enhver afsoner, uanset løsladelsestidspunktet, have ret til at kunne få denne støtte.

Det foreløbige indtryk af psykopatfængselsbehandlingen under de nuværende vilkår er således, at det må være berettiget at gå videre og gennem et konsekvent gennemført forsøg skabe mulighed for virkelig fyldestgørende at få belyst dets anvendelighed, idet der er anledning til at formode, at det i mange henseender må skønnes egnet til at udfylde en plads i reaktionsapparatet overfor afvigende kriminelle. Endvidere at hovedopgaven og hovedmulighederne så udtalt må ligge i behandlingen af de unge, umodne personlighedsafvigende, som på grund af deres personlighedsvanskeligheder uden behandling synes prædestinerede til at blive kronisk kriminelle og som uden samtidig psykiatrisk støttebehandling kun har små muligheder for at komme i gang med den sociale tilpasning, som de hidtil gennemgående kun i korte perioder har haft mulighed for at forsøge. Man vil mene, at alle de yngre der hidtil er blevet sendt til afsoning i psykopatfængslet har været hensigtsmæssigt anbragt, idet de alle har haft behov for en dyberegående personlighedsbehandling. Ved en behandling af de unge personlighedsafvigende vil det være en fordel, at man ikke i for høj grad blander klientellet op med ældre, idet der vil ligge særlige behandlingsmuligheder i at arbejde med en nogenlunde homogen gruppe. Ved førstegangsafsonere må den nuværende gennemsnitstid for behandlingen i anstalten inden prøveløsladelse anses for at være i underkanten af, hvad behandling må kræve af tid; ved andengangs indsættelser kan der opnås behandlingsmæssigt resultat på kortere tid, men man savner her beklageligvis i nogle tilfælde endnu mulighed for at videreføre behandlingen ambulant, på prøveløsladelsesvilkår.

Idet man således efter de hidtil gjorte erfaringer må anse psykopatfængselsbehandling for hensigtsmæssig, specielt overfor yngre personlighedsafvigende lovovertrædere, ligger heri afgjort ikke, at man skulle finde, at psykopatfængslet hensigtsmæssigt kunne træde i stedet for forvaring. *Man har med henblik på dette spørgsmål gennemgået det hensiddende forvaringsklientel, ca. 200, og er tilbøjelig til at skønne, at kun 10—15 af de forvarede ligeså hensigtsmæssigt kunne være anbragt i psykopatfængsel.*

H. Alois Widmer.